

CODEX THEODOSIANVS

RECOGNOVIT

P. KRVEGER

FASCICVLVS I

LIBER I-VI

*Quelle ist unbekannt
die erste Edition
wahrscheinlich
Kilber, in
Hortensius 1520
452
(in der handschriftlichen
Handschrift 17. 3. 15. v. 2)*

BEROLINI
APUD WEIDMANNOS
MIMXXIII

SIGNORVM EXPLICATIO

Signa subsidiorum, quibus in Theodosiani Codicis editione inde ab anno 1877 a me praeparatae usus sum, inita cum Theodoro Mommseno edendi societate in communi opere tentata sunt¹⁾. Ex Mommseni igitur praefatione subsidiorum descriptionem petere licet, donec mea editione ad finem perducta praefatio recensum eorum exhibebit. Ad libros I—VI restituendos partim libri manu exarati integri corporis contribuerunt, partim epitome Wisigothica (Lex Romana uel, ut hodie uulgo appellatur, Breuiarium [Br.]).

Maxima Theodosiani integri pars ope librorum Taurinensis signato a II 2 (nobis *T*) saec. V uel VI et Parisiensis (Latin 9643, nobis *R*) saec. VI uel VII restituta est. Taurinensis incendio in bibliotheca a. 1904 orto periit; hodie apographo a me confecto et in commentationibus academiae Berolinensis 1880 publicato repraesentatur. Parisiensis apographum phototypicum prodit Parisiis 1909. Libri *T*, qui rescriptus erat, primitiua scriptura fragmenta librorum I—VI, *R* inde a VI, 2, 12 libros VI—VIII fere integros seruauit.

Breuiarii optimi codices a me adhibiti sunt hi:

M = Monacensis 22501 et Berolinensis Phillippsianus 1761 saeculi VI uel VII ex uno eodemque archetypo deriuati. Singulares unius alteriusue libri lectiones non dedimus nisi eas, quae in reliquis libris redeunt; quod ubi fit, librum Phillipps. nota *M** a Monacensi distinximus, u. g. p. 131, 14. 135, 19)

N = Parisiensis 4404 saec. IX

G = Gothanus fol. n. 84 saec. IX

E = Eporediensis 35 saec. IX exeuntis

A = Ambrosianus C 29 inf. saec. XI: u. p. 1—37

H = (Hispanus) Legionensis rescriptus ecclesiae cathedralis n. 15, cuius scriptura prisca saec. VI uel VII uidetur esse²⁾

O = Oxoniensis Bodleianus Seldeni B 16 saec. XII

L = Parisiensis 4403 saec. VIII uel IX

Praeter *H* et *O* hos libros omnes contuli. Lectiones a uiris doctis ex isdem libris enotatas, si a meis discrepant, non laudauimus nisi eas, de quibus dubitare potui, ne uerae sint: u. g. p. 137, 4. 155, 5.

Plenam librorum *MNGE* uariam lectionem adnotatio continet; item ex codicibus *AOL* earum partium, quae ex integro Theodosiano exscriptae uel emendatae sunt. Libri *H*, cuius auctoritas non tanta est, quantam propter aetatem expectaueris, nonnullae lectiones receptae sunt³⁾.

Vbi in libris nostris (ueluti *G* et *E*) uariae lectiones a librariis additae sunt, contextum a uariante litterulis ^t et ^v distinximus, u. g. *G^t G^v E^t E^v*. Signum [?] notis librorum adiectum, si plures notae antecedunt, ad proximam solam referendum est: sic p. 100, 6 in *MGE^a?* sola libri *E^a* lectio incerta est.

¹⁾ Cf. Zeitschrift der Savigny-Stiftung R. A. 26, 318 ²⁾ Exstat apographum sub titulo: Legis Romanae Wisigothorum fragmenta ex codice palimpsesto s. Legionis ecclesiae protulit . . . academia Hispana. Matrili 1896. Nonnullas partes relegit Violet (cf. Mommsen praefatio LXXI ³⁾ cf. Mommsen praefatio CXXXIII

II

Reliquia subsidia signis expressa haec addere sufficit:

Appendix (Breuiarii) I, cf. Collectio librorum iuris Anteiust. III p. 257—259

Appendix II ibidem p. 260. 261

Consultatio ibidem p. 207. 211 seqq.

Burg. = Lex Romana Burgundionum

Cui. = Cuiacii editiones a. 1566. 1586

Sirmond. = Sirmondiana collectio constitutionum (Theod. ed. Mommsen p. 907 seqq.).

Notis librarii intra ipsa constitutionum uerba fere abstinerunt neque usi sunt nisi solitis q. b. aliusue similibus. Contra in inscriptionibus subscriptionibusque nomina et dignitates officiaque passim notis expressa sunt¹⁾ occurrunt potissimum hae:

A. AA. AAA. = Augustus Augusti

C. = Caesar

C. uel Com. = comes

c. r. p. = comes rei priuatae

c. s. p. = comes sacri patrimonii

d. n. = dominus noster

p. c. = post consulatum

k. n. = karissime nobis

n. p. = nobilissimus puer

pf. = praefectus

ppo. (rarius pp.) = praefectus praetorio

pu. = praefectus urbi

uc. et uu. cc. = uir clarissimus, uiri clarissimi.

Monendum praeterea est litteris cursiuis ea impressae esse, quae contra subsidiorum auctoritatem edita sunt: isdemque typis contextum earum constitutionum exhibitum esse, quas ex Iustiniano codice suppleui.

¹⁾ de T cf. apographum meum p. 8—12

CORRIGENDA ET ADDENDA

- p. 4 ad u. 9 subdidis A^a pro subsidio
- p. 23 not. 10 fin. (ep. ex p. c. ortum)
- p. 48 u. 35 fin.: u. 28 (pro 20)
- p. 49 u. 33 pro T (desinit uc. u. 33): 32 om. T scr.: T (om. 32)
- p. 55 u. 6 pro²⁾ scr.¹⁾
u. 10 pro¹⁾ scr.²⁾
- p. 65 u. 22 pro⁴⁾ scr.³⁾
u. 37 pro 8, 8, 1 scr. 8, 8, 3
- p. 69 not. 1 adde: iunge 1, 35, 2
- p. 71 n. 3 pro 4, 8, 9 scr. 4, 9, 9
n. 6 pro 4, 14, 1 scr. 4, 15, 1
- p. 75 n. 7 pro 4, 22, 6 scr. 4, 23, 6
- p. 90 u. 31 pro 5, 16, 18 scr. 5, 16, 1¹⁾
- p. 91, 34 pro c. 1^a scr. 33, 1^a
- p. 95 n. 7 pro 1, 24, 3. 9, 38, 6 scr. 1, 26, 3. 9, 35, 6
- p. 96 dele u. 26 et n. 4
- p. 98 u. 31 scr.: 1 E, 2. 3 supplet Iust. 11, 11, 2. 3
- p. 102 u. 18. 19 Arris . . . decesserit litteris inclinatis imprimendi erant
u. 35: pro u. 18 scr. u. 18 in T[EODOSIUS AA]A. AD
- p. 106 deleta not. 6 u. 40 scr.: Br. (NMGE): 7, 2^b—2^d supplet Iust. 5, 4, 19—21: 8, 1^a
supplet Iust. 5, 9, 1 = 6, 56, 4
- p. 107 u. 39 pro c. 1 seqq. scr. c. 1^a supplet Iust. 5, 9, 1 = 6, 56, 4
- p. 117 u. 36 concubinam
u. 41 pro 17 A scr. 16 A
- p. 120 u. 28 pro poterit scr. poterint
- p. 124 not. 7 scr. Constantinum
- p. 126 u. 32 ppo. pro po.
- p. 132 u. 5 Gregorium adde not. 1^a: fuit ppo.
- p. 133 n. 13 adde a. 396
- p. 145 n. 2: 10, 24, 2 pro 10, 25, 2
not. 6 adde: iunge 2, 12, 7
- p. 148 not. 8 scr.: cf. p. 149 not. 2
- p. 149 u. 11 pro²⁾ scr.³⁾
- p. 151 u. 8 ad 20, 1: iunge 3, 5, 10. 11. 3, 6, 1. 4, 20, 1. 9, 27, 2. 9, 42, 9. 8
- p. 156 n. 4 adde: iunge 2, 16, 3
n. 7 pro 5, 16, 18 scr. 5, 16, 18

4413 per rubricas

ADDITAMENTA

I

RUBRICAE TYFVLORVM LIBRI I IN INTEGRVM RESTITVTAE

Libri primi codicis Theodosiani lex Romana (Br.) XI titulos in se recepit, quorum in hac editione numeri 1—5. 16. 20—22. 29. 34 sunt. Lacunam, quae inter titulos 5 et 16 hiat, index rubricarum Theodosiano in A praemissus expleuit¹⁾, idque supplementum confirmatur serie titulorum codicis Iustiniani 1, 29—33. 35—37, qui Theodosianis respondent²⁾. Aliud supplementum suppeditat liber Parisiensis 4413 saeculo X exaratus, qui Breuiarium in epitomen redactum continet: in ultimo enim huius libri folio legitur index rubricarum qui sequitur cum hac praescriptione

- de nomina officialium, qui curam gerebant antiquo iure in romam
de officio prefecti urbis, quando uicarius prouocacionem uel reclamacionem sentencie interponebat, ad ipsum primum ueniebat³⁾
de officio magistri militum e(uic *e) erat super milites
de officio comitis saere largicionis saere largicionum recipiebat tributa principe
de officio comitis rei priuate quasi exactores priuatorum
de officio comitis orientis id est non amplius quam quingentis aparitoribus habeantur quas quidem publicis necessitatibus adeo nouimus abunde subpetere et⁴⁾ quasi magistri exactorum
de officio prefecto agustalis habebat officium per agustam et (uel tem) ab aug²
de officio uicarii quicquid reclamare aut referre ad principem noluerint⁵⁾ primum ad uicarium referrebant⁶⁾
de officio racionalis summarum et (et deletum?) rei priuate id est def****domus principis
de officio prefecti uigilum. Ministrabant erat pro custodia urbis
de officio tribuni uoluptatum quod a temelicis et scenariis abstin⁷⁾
de officio defensoris senatorum. Ipse elegebat alios senatores singulos uel binos per singulas quasque prouincias⁸⁾;
de curatoribus ciuitatum
de administratiunculis intra urbem qui seruabant pselep[ta. qd in arbitrio danf' (i. e. dantur⁹⁾ non in potestate accipientium
de primiceriis id est senior matricolis
de adsores hoc erant cancellarii.

Auctorem huius indicis ex integro Theodosiano rubricas libri primi a Wisigothis omissas composuisse dubitari nequit: octo priores respondent rubricis eodem ordine in A traditis: adiectae sunt explanationes similes eis, quae in nonnullis Breuiarii codicibus ad rubricas adscriptae sunt. Ex Breuiario ipso praeter ultimam nulla rubrica recepta est, earum autem, quas Breuiarium praetermisit, in hoc supplemento nonnullae (12 et 23—26, quas pro parte ex Iustiniano restituere licuit) desiderantur.

His argumentis ductus seriem titulorum ita restitui, ut in pag. 5 legitur.

1) In ipso corpore Theodosiani, quod indicem sequitur, rubricae a rubricatore inserendae desiderantur. 2) Iust. 1, 34 non fuit Theodosiani 3) cf. 1, 7, 2. 3 4) cf. 1, 13, 1

5) requiritur uoluerint 6) cf. 1, 15, 2—4 7) uel narsten fortasse in margine resecto scriptura continuabatur 8) cf. 1, 28, 1 9) cf. 1, 31, 2 § 1 'sit sane in arbitrio dantium'

[GESTA SENATVS VRBIS ROMAE.]

- 1 Domino nostro Flavio Theodosio Aug(usto) XVI et Anicio Achillio Glabrio Fausto u. c. consulibus Anicius Achillius Glabrio Faustus u. c. et inlustris, tertio expraefecto urbi, prae- a. 438
fectus praetorio et consul ordinarius in domo sua, quae est ad Palmam, Fl(auius) Paulus u. c. et inlustris urbis praefectus, Iunius Pomponius Publicanus uir spectabilis uicarius urbis aeternae, proceres amplissimusque ordo senatus dum conuenissent habuissentque inter se aliquamdiu 5 tractatum, ibi ingressis ex praecepto Anastasio et Martino constitutionariis Anicius Achillius Glabrio Faustus u. c. et inlustris, tertio expraefecto urbi, praefectus praetorio et consul ordinarius dixit:
2 Aeternorum principum felicitas eo usque procedit augmento, ut ornamentis pacis instruat, quos bellorum sorte defendit. Proximo superiore anno cum felicissimam sacrorum omnium 10 coniunctionem pro deuotione comitarer, peractis feliciter nuptiis hanc quoque orbi suo sacratissimus princeps dominus noster Theodosius adicere uoluit dignitatem, ut in unum collectis legum praeceptionibus sequenda per orbem sedecim librorum compendio, quos sacratissimo suo nomine uoluit consecrari, constitui iuberet. Quam rem aeternus princeps dominus noster Valentinianus deuotione socii, affectu filii comprobauit. 15
Adelamatum est: Noue diserte, nere diserte.
3 Anicius Achillius Glabrio Faustus u. c. et inlustris, tertio expraefecto urbi, praefectus praetorio et consul ordinarius dixit:
Vocatis igitur me et in(ustri) uiro illius temporis Orientis praefecto singulos codices sua nobis manu diuina tradi iussit per orbem sui cum reuerentia dirigendos, ita ut inter prima 20 uestrae sublimitatis notioni prouisionem suam sacratissimus princeps iuberet offerri. In manu est acceptus codex utriusque principis praeceptione directus. Constitutionarii praesentes sunt: si placet amplitudini uestrae, has ipsas leges, quibus hoc idem fieri iusserunt, amplitudo uestra relegi sibi iubeat, ut consultissimis aeternorum principum praeceptis consentanea deuotione pareamus. 25
Adelamatum est: Aequum est, placet, placet.
4 Anicius Achillius Glabrio Faustus u. c. et inlustris, tertio expraefecto urbi, praefectus praetorio et consul ordinarius legit ex codice Theodosiano libro primo sub titulo de constitutionibus principum et edictis:

A
1 dom. n. flauio] dno. filio A XVI om. A mento] Haenel, augmentum A 10 defen-
aonici A glabroni A onsilibus A fendit A 11 comitarer] Mo., comitare A,
2 illustris Aa, illuster Ab 3 preturio Ab, comitaremur Tafel 13 sedecim] sub decim A
prturio Aa u. c.] uier. A 4 illuster A 15 affectum A 17 inluster A 21 uestra
sublimitas A 22 acceptos A percepcione A,
praepceptis Mo. 27 inlust. A 28 praetorio]
ppo. A consul] collec. A

DD. NN. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. AD SENATVM. Ad similitudinem Gregoriani atque Hermogeniani codicis cunctas colligi constitutiones decernimus, quas Constantinus inclitus et post eum diui principes nosque tulimus edictorum uiribus aut sacra generalitate subnixas. Et primum tituli, quae negotiorum sunt certa uocabula, separandi ita sunt, ut, si capitulis diuersis expressis ad plures titulos constitutio una pertineat, quod ubique aptum est, collocetur; dein, quod in utramque dici partem faciet uarietas, lectionum probetur ordine, non solum reputatis consilibus et tempore quaesito imperii, sed ipsius etiam compositione operis ualidiora esse, quae sunt posteriora, monstrante, post haec ut constitutionum ipsa etiam uerba, quae ad rem pertinent, reseruentur, praetermissis illis, quae sancienda rei non ex ipsa necessitate adiuncta sunt. Sed cum simplicius iustiusque sit praetermissis eis, 10 quas posteriores infirmant, explicari solas, quas ualere conueniet, hunc quidem codicem et priores diligentioribus compositos cognoscamus, quorum scholasticae intentioni tributuri nosse etiam illa, quae mandata silentio in desuetudinem abierunt, pro sui tantum temporis negotiis ualitura. Ex his autem tribus codicibus, et per singulos titulos cohaerentibus prudentium tractatibus et responsis, eorundem opera, qui tertium ordinabunt, noster erit alius, qui nullum 15 errorem, nullas patietur ambages, qui nostro nomine nuncupatus sequenda omnibus uitandaque monstrabit. Ad tanti consummationem operis et contexendos codices — quorum primus, omni generalium constitutionum diuersitate collecta nullaue extra se, quam iam proferri liceat, praetermissa, inanem uerborum copiam recusabit, alter omni iuris diuersitate exclusa magisterium uitae suscipiet — deligendi uiri sunt singularis fidei, limatioris ingenii, qui, cum 20 primum codicem nostrae scientiae et publicae auctoritati obtulerint, adgredientur alium, donec dignus editione fuerit, pertractandum. Electos uestra amplitudo cognoscat: Antiochum uirum inlustrem) exquaestore et praefecto elegimus; Antiochum uirum inlustrem) quaestorem sacri palatii; Theodorum uirum spectabilem comitem et magistrum memoriae; Eudicium et Eusebium uiros spectabilis magistrorum scriniorum; Iohannem uirum) spectabilem exomite nostri sacrarii; 25 Comazontem atque Eubulum uiros spectabiles exmagistris scriniorum, et Apellem uirum disertissimum scholasticum. Hos a nostra perennitate electos eruditissimum quemque adhibuituros esse confidimus, ut communi studio uitae ratione deprehensa iura excludantur fallacia. In futurum autem, si quid promulgari placuerit, ita in coniunctissimi parte alia ualebit imperii, ut non fide dubia nec priuata adsertione nitatur; sed ex qua parte fuerit constitutum, cum 30 sacris transmittatur adfatibus in alterius quoque recipiendum scriniis et cum edictorum sollemnitate uulgandum. Missum enim suscipi et indubitanter optinere conueniet, emendandi uel reuocandi potestate nostrae clementiae reseruata. Declarari autem inuicem oportebit nec admittenda aliter. ET CETERA. DAT. VII K. APRIL. CONSTANTINOPOLI FLORENTIO ET DIONYSIO CONSS.

- 5 Adclamatum est: Augusti Augustorum, maximi Augustorum. Dictum VIII. a. 429
 Deus uos nobis dedit, deus uos nobis seruet. Dictum XXVII. 36
 Romani imperatores et pii felices, multis annis imperetis. Dictum est XXII.
 Bono generis humani, bono senatus, bono rei publicae, bono omnium. Dictum XXIII.
 Spes in uobis, salus in nobis. Dictum XXVI.
 Vt uiuere delectet Augustos nostros semper. Dictum XXII. 40
 Orbe placato praesentes triumphetis. Dictum XXIII.
 Haec sunt uota senatus, haec sunt uota populi Romani. Dictum est X.
 Liberis cariores, parentibus cariores. Dictum XVI.
 Extinctores delatorum, extinctores calumniarum. Dictum XXVIII. 45
 Per uos honores, per uos patrimonia, per uos omnia. Dictum XXVIII.
 Per uos arma, per uos iura. Dictum XX.
 Dispositioni uestrae gratias agimus. Dictum XXIII.
 Constitutionum ambiguum remouistis. Dictum XXIII.

A

1—35 uariam lectionem codicis A inuenies infra ad 1, 1, 5 38 est del. Mo. 40 XXVI] XXV uel XII A^a 44 est del. Mo. 45 delatores A^a?

- Pii imperatores sic consulunt. Dictum XXVI.
 Causis consulitis, quieti consulitis. Dictum XXV.
 Plures codices fiant habendi officiis. Dictum X.
 In scriniis publicis sub signaculis habeantur. Dictum XX.
 Ne interpolentur constituta, plures codices fiant. Dictum XXV. 5
 Ne constituta interpolentur, omnes codices litteris conscribantur. Dictum XVIII.
 Huic codici, qui faciendus a constitutionariis, notae iuris non adscribantur. Dictum XII.
 Codices in scriniis habendi sumptu publico fiant, rogamus. Dictum XVI.
 Fauste, aueas. Dictum XVII.
 Bis consulem te. Dictum XV. 10
 Omnia explicas, neminem laedis. Dictum XIII.
 Codices conscripti ad prouincias dirigantur. Dictum XI.
 Tantorum beneficiorum dignus perlator. Dictum X.
 Paule, aueas. Dictum XII.
 Consulem te. Dictum XI. 15
 Ut in scriniis publicis habeantur, rogamus. Dictum XV.
 Ad curam pertineat praefecturae. Dictum XII.
 Singuli praefecti signacula sua adhibeant. Dictum XV.
 In officiis suis singulos codices habeant. Dictum XII.
 Vt ad preces nullae leges promulgentur, rogamus. Dictum XXI. 20
 Aeti, aueas. Dictum XV.
 Ter consulem te. Dictum XIII.
 Excubiis tuis salui et securi sumus. Dictum XII.
 Excubiis tuis, laboribus tuis. Dictum XV.
 Fauste, aueas. Dictum XIII. 25
 Bis consulem te. Dictum X.
 Desideria senatus ut suggeras, rogamus. Dictum XX.
 Conservator legum, conservator decretorum. Dictum XVI.
 His subreptionibus possessorum ius omne confunditur. Dictum XVII.
 6 Anicius Achillius Glabrio Faustus u. c. et inlustre), tertio expraefecto urbi, praefectus 30 praetorio et consul ordinaris) d(ixit): Quae lecta sunt sui cum ueneratione, gestis adhaerent et ad inter). Hanc quoque partem inter beneficia aeternorum principum numero, quod per me magnitudini uestrae ea, quae pro legibus suis statuere dignati sunt, intimarunt.
 Adclamatum est: Fauste, aueas. Dictum XVI.
 Bis te consulem. Dictum X. 35
 Consuli oraculi. Dictum XIII.
 7 Anicius Achillius Glabrio Faustus u. c. et inlustre), tertio expraefecto urbi, praefectus praetorio et consul ordinaris) d(ixit): Erit nunc meae diligentiae secundum dominorum praeccepta et desideria culminis uestri, ut hic codex fide spectabilis uiri Veroniciani, quem amplitudinis uestrae mecum consensus elegit, nec non et fide Anastasii et Martini constitutionum 40 nariorum, quos iam dudum huic officio inseruire praeter culpam probamus, per tria corpora transcribatur, ut hoc quem detuli in officio praetoriani apicis remanente parisi fidei uiri magnifici praefecti urbi scrinia alterum teneant, tertium uero constitutionarii sua fide et periculo apud se edendum populis retinere iubeantur, ita ut nisi a constitutionariis ex hoc corpore eorundem

A

1 imperatores] impus sic A teste Mo. 3 officiis] Clossius, officii A 6 ne] Clossius, nec A 7 notae] nocte A^a, nocte A^b 10 consulam A^a? 11 eplicas A 12 conscripte ad A^a dictum om. A 15 XII A^a 22 consulente dictum A 27 dictum die (non con) xx A^a conservator legum A XVI his] XVIII? (Mo.) 29 susreptionibus A 30 urbis A 31 praetorio] ppo. A 32 et ad inter] et addentur temptat Mo. 37 praefectus praetorio] praefecto ppo. A 40 martini] marci A 42 tran-scribantur A remante A^a pares A 43 urbis A tertia A^a apud] in pace apud A^a 44 ex bis A^a

manu conscripta exemplaria non edantur. Si quidem erit meae diligentiae etiam illam tractare partem, ut conscriptus per hos alius codex ad Africam provinciam pari deuotione dirigatur, ut illic quoque parís fidei forma seruetur.

Adclamatum est: Fauste aueas. Dictum XVI.

Bis consulem te. Dictum XV.

Omnium uirtutum uiro. Dictum X.

8 Et alia manu Fl(auius) Laurentius exceptor amplissimi senatus edidi sub d(ie) VIII k. Ian.

DOMINI NOSTRI IMP. CAESARES FLAVIO ANASTASIO ET HILARIO MARTINO. Quantum consulente uiro in(ustris) Fausto praefecto praetorio [numinibus nostris subdita senatus amplissimi gesta testantur, uidimus id, quod inuictissimus princeps pater clementiae nostrae in 10 custodiendi Theodosiani codicis obseruatione praecepit, a senatu diligentia maiore munitum, ut hi ad edenda exemplaria haberent tantum licentiam contributam, quos manebat periculum, si quid edita falsitatis habuissent. Et ideo uir in(ustris) p(raefectus) u(rbi), parens amicusque noster, ad cuius diligentiam pertinet obseruare diligentius, quod pro omnium cautela decreuit senatus, sciet uobis licentiam in edendis exemplaribus contributam, confectionem quoque 15 memorati corporis uestro tantum periculo procurandam, nec habeant uel de editione uel de confectione commercium, cum ad uos certum sit redundare de falsitate discrimen, interminatione multae precibus comprehensae et sacrilegii poena constringi tam cognitionale officium quam eos, qui nostris minime paruerunt constitutis, omni obreptione cessante. DAT. X K. IAN. RO- 19 MAE MAXIMO II ET PATERIO VV. CC. CONSS. a. 448

A

1 exemplaria] exempla tria A 2 alios A sub didas A (non subsidis A^a, subditas A^b)
3 paris] Mo., par A 6 uirtutum A^a uero A 10 principes A 11 maiorem A 14 omnium A
7 fl. (sic) laurencio A ian.] ianuarii A 16 memoratu A habeant] h. alii manu] Mo.
8 domini . . . flauio] dominis imprs. et cesari- edictione A de] ue uel ne A^a 18 con-
bus flauis A 9 consulente] Haenel, cons- specione A 18 constringi] Mo., constringit A
sulē te A praetorio] praeto (praestro A^b) A 19 nostri A 20 cc.] cc. a. A
numinibus] Mo., nominis A subdita] Schroeter,

- ¹⁾ LIBER PRIMVS ²⁾
- I De constitutionibus principum et edictis
- II De diuersis rescriptis
- III De mandatis principum
- III De responsis prudentium
- V De officio praefectorum praetorio
- [VI] De officio praefecti urbis
- [VII] De officio magistri militum
- [VIII] De officio quaestoris
- VIII De officio magistri officiorum
- [X] De officio comitis sacrarum largitionum
- [XI] De officio comitis rei priuatae
- [XII] De officio proconsulis et legati
- [XIII] De officio comitis Orientis
- [XIII] De officio praefecti Augustalis
- XV De officio uicarii
- XVI De officio rectoris prouinciae
- [XVII] *Ut nulli patriae suae administratio sine speciali permissu principis permittatur*
- [XVIII] De officio rationalis summarum et rei priuatae
- [XVIII] De officio praefecti uigilum
- [XX] *De officio praefecti annonae*
- [XXI] De officio tribuni uoluptatum
- [XXII] De officio iudicum ciuilium
- [XXIII] De officio iudicum militarium
- [XXIII] De officio iudicum omnium
- [XXV] *De officio eius, qui uicem alicuius iudicis obtinet*
- [XXVI] *De modo multarum, quae a iudicibus infliguntur*
- XXVII De episcopali definitione
- [XXVIII] De officio defensoris senatus
- [XXVIII] De defensoribus ciuitatum
- [XXX] De curatoribus ciuitatum
- [XXXI] De administratiunculis intra urbem
- [XXXII] *De magistratibus municipalibus*
- [XXXIII] De procuratoribus . . . .
- [XXXIII] De primiceriis
- [XXXV] De adessoribus domesticis et cancellariis
- LIBER SECVNDVS ³⁾
- I De iurisdictione et ubi quis conueniri debeat
- II Ne in sua causa quis iudicet
- III De omisa actionis impetratione
- III De denuntiatione uel editione rescripti
- V De dominio rei quae poscitur uel consortibus ab eo cui denuntiatum fuerit nominandis
- VI De temporum cursu et reparationibus denuntiationum
- VII De dilationibus
- VIII De feriis
- VIII De pactis et transactionibus
- X De postulando
- XI De erroribus aduocatorum
- XII De cognitoribus et procuratoribus
- XIII De actionibus ad potentes translatis
- XIII De his, qui potentiorum nomina in lite praetendunt aut titulos praediis adfigunt
- XV De dolo malo
- XVI De integri restitutione
- XVII De his, qui ueniam aetatis impetrarunt
- XVIII De iudiciis

¹⁾ Indicis rubricarum, qui olim Theodosiano hoc loco antecessit, partem extremam, scilicet libri XVI, seruauit codex T (fol. 43^r). Ad exemplum huius indicis legi Romanae index epitomae praemissus est, cuius praemissi testes codices NA sunt. Numeri titulorum, qui perierunt itemque rubricae restitutae uncinis quadratis includuntur. ²⁾ In codice A rubricae VI—XIII integri Theodosiani sine numeris adiecti sunt, de reliquorum titulorum restitutione agitur in Additamento I. ³⁾ Numeri titulorum I—XXXII huius libri sunt Breviarii: rubricae XVIII A et XXXIII ex Iust. restitutae sunt

- [XVIII A De ordine iudiciorum]
 XVIII De inofficioso testamento
 XX De inofficiosis donationibus
 XXI De inofficiosis dotibus
 XXII De hereditatis petitione
 XXIII De rei uindicatione
 XXIII Familiae hereseundae
 XXV De communi diuidendo
 XXVI De finium regundorum
 XXVII Si certum petatur de chirografis
 XXVIII De pecuniae sequestratione prohibita
 XXVIII Si certum petetur de suffragiis
 XXX De pignoribus
 XXXI Quod iussu
 XXXII De peculio
 XXXIII De usuris
 [XXXIII Mandati]

LIBER TERTIVS ¹⁾

- I De contrahenda emptione
 [I A Quae res uenire non possunt et qui uendere uel emere uentantur]
 [I B Quae res exportari non debeant]
 [I C De commerciis et mercatoribus]
 [I D De eunuchis]
 [I E De ueteris numismatis potestate]
 II De commissoria rescindenda
 III De patribus, qui filios distraxerunt
 III De aediliciis actionibus
 [III A De nudinis]
 V De sponsalibus et ante nuptias donationibus
 VI Si prouinciae rector uel ad eum pertinentes sponsalia dederint
 VII De nuptiis
 VIII De secundis nuptiis
 VIII Si secundo nubserit mulier, cui maritus usumfructum reliquerit
 X Si nuptiae ex rescripto petantur
 XI Si quacumque praeditus potestate nuptias petat inuitae
 XII De incestis nuptiis
 XIII De dotibus
 XIII De nuptiis gentilium
 XV De fideiussoribus dotium
 XVI De repudiis
 XVII De tutoribus et curatoribus creandis
 XVIII Qui petant

Intermedia desiderantur

- XXX De administratione et periculo tutorum et curatorum
 XXXI De excusatione tutelae
 XXXII De praediis minorum sine decreto non alienandis

LIBER QVARTVS ²⁾

- I De erectione uel bonorum possessione
 II Unde liberi
 III De Carboniano edicto
 III De testamentis et codicillis
 V De litigiosis
 VI De naturalibus filiis et matribus eorum
 [VII De uindicta libertate et apud consilium manumissione]
 [VIII De manumissione in ecclesia]
 [VIII De liberali causa]
 [X De his, qui non a domino manumissi sunt]
 [XI De libertis et eorum liberis]
 [XII De longi temporis praescriptione]
 [XIII Ad senatus consultum Claudianum]
 XIII De uectigalibus et commissis
 [XV De actionibus certo tempore finiendis]
 [XVI De quinquennii praescriptione]
 [XVII De re iudicata]
 [XVIII De sententiis ex periculo recitandis]
 [XVIII De fructibus et litis expensis]
 [XVIII De fructibus et litis expensis]
 XX De usuris rei iudicatae
 XXI Qui bonis ex lege Iulia cedere possunt
 XXII Quorum bonorum
 XXIII Unde ui
 XXIII Utrubi

LIBER QVINTVS ³⁾

- I De legitimis hereditatibus
 [II De bonis libertorum]
 [III De decurionum]
 [III De nauiculariorum et cohortalium]
 [V De clericorum et monachorum]
 [VI De bonis militum]
 [VII De postliminio]
 VIII De ingenuis, qui tempore tyranni seruierunt

¹⁾ Numeros titulorum XXXI. XXXII huius libri tradit T, de numero XXX item ex T constat: rubricae I A—I E et III A ex Iust. restitutae sunt, reliquae sunt Brevitarii ²⁾ De restitutione rubricarum librorum IIII et V agitur in annalibus Zeitschrift der Savigny-Stiftung R. A. 41, 1 sqq.

- VIII De expositis
 X De his, qui sanguinolentos emptos uel nutriendos acceperint.
 [XI De omni agro deserto et quando steriles fertilibus imponuntur
 XII De fundis patrimonialibus et saltuensisibus et enfyteuticis et eorum conductoribus
 XIII De [fundis rei priuatae et saltibus diuinae domus]
 [XIII De mancipiis et colonis patrimonialium et saltuensium et enfyteuticorum fundorum]
 [XV De fugitiuis colonis et inquilinis et seruis
 [XVI De inquilinis et colonis
 [XVII Ne colonus iuscolo domino suum alienet peculium uel litem inferat ciuilem
 [XVIII De colonis Palaestinis]
 [XVIII De colonis Thracensibus]
 [XX De colonis Illyricianis]
 [XXI De agricolis et mancipiis dominicis uel fiscalibus siue rei priuatae]
 [XXII De fundis limitotrophis]
 [XXIII De diuersis praediis urbanis et rusticis templorum et ciuitatum]
 [XXIII De locatione praediorum ciuiliu uel fiscalium siue templorum siue rei priuatae uel dominicae]
 [XXV De palatiis et domibus dominicis]
 [XXVI De cupressis ex luco Daphnensi uel Perseis per Aegyptum non excidendis uel uendendis]
 [XXVII De longa consuetudine

LIBER SEXTVS

- [I De dignitatibus]
 [II De senatoria dignitate]
 III De praediis senatorum
 III De praetoribus et quaestoribus
 V Ut dignitatum ordo seruetur
 VI De consulibus praefectis magistris militum et patriciis
 VII De praefectis praetorio siue urbis et magistris militum
 VIII De praepositis sacri cubiculi
 VIII De quaestoribus, magistris officiorum, comite sacrarum largitionum et rerum priuatarum
 X De primicerio et notariis
 XI De magistris scriniorum

LIBER SEPTIMVS

- I De re militari
 II Quid probare debeant ad quamcumque militiam uenientes
 III Quis in gradu praeferatur
 III De erogatione militaris annonae
 V De excoctione et translatione annonarum
 VI De militari ueste
 VII De pascuis
 VIII De metatis
 VIII De salgamo hospitibus non praebendo
 X Ne quis in palatiis maneat

- XI Ne comitibus et tribunis lauacra praestentur
- XII De comiteatu
- XIII De tironibus
- XIII De burgariis
- XV De terris limitaneis
- XVI De litorum et itinerum custodia
- XVII De lusoriis Danuuii
- XVIII De desertoribus et occultatoribus eorum
- XVIII De Saturianis et Subafrensibus et occultatoribus eorum
- XX De ueteranis
- XXI De testimoniali ex tribunis et protectoribus
- XXII De filiis militarium apparitorum et ueteranorum
- XXIII De oblatione equorum
- XXIII De oblatione uotorum

LIBER OCTAVVS

- I De numerariis actuariis scriniariis et exceptoribus
- II De tabulariis logografis et censualibus
- III De priuilegiis apparitorum magisteriae potestatis
- III De cohortalibus principibus corniculariis et primipilaribus
- V De cursu publico angariis et parangariis
- VI De tractoriis et stauis
- VII De diuersis officiis et apparitoribus et probatoriis eorum
- VIII De executoribus et exactionibus
- VIII De lucris officiorum
- X De concussionibus aduocatorum siue apparitorum
- XI Ne quid publicae laetitiae nuntii ex descriptione uel ab inuitis accipiant
- XII De donationibus
- XIII De reuocandis donationibus
- XIII De ingratis liberis
- XV De his quae administrantibus uel publicum officium gerentibus distracta sunt uel donata
- XVI De infirmandis poenis caelibatus et orbitatis
- XVII De iure liberorum
- XVIII De maternis bonis et materni generis et cretione sublata
- XVIII De bonis quae filiisfamilias ex matrimonio adquiruntur

LIBER NONVS

- I De accusationibus et inscriptionibus
- II De exhibendis uel transmittendis reis
- III De custodia reorum
- III Si quis imperatori maledixerit
- V Ad legem Iuliam maiestatis
- VI Ne praeter crimen maiestatis seruus dominum uel patronum libertus uel familiaris accuset
- VII Ad legem Iuliam de adulteriis
- VIII Si quis eam cuius tutor fuerit corruerit
- IX De mulieribus, quae se seruis propriis iunxerunt
- X Ad legem Iuliam de ui publica et priuata
- XI De priuati carceris custodia
- XII De emendatione seruorum
- XIII De emendatione propinquorum
- XIII Ad legem Corneliam de sicariis
- XV De parricidis
- XVI De maleficis et mathematicis et ceteris similibus
- XVII De sepulchris uiolatis
- XVIII Ad legem Fabiam
- XVIII Ad legem Corneliam de falso
- XX Victum ciuilitate agere criminaliter posse
- XXI De falsa moneta
- XXII Si quis solidi circulum exteriorem incidit uel adulteratum in uendendo subiecerit
- XXIII Si quis pecunias confauerit uel mercandi causa transtulerit aut uetitas contractauerit
- XXIII De raptu uirginum uel uiduarum
- XXV De raptu uel matrimonio sanctimonialium uirginum uel uiduarum
- XXVI Ad legem Iuliam de ambitu
- XXVII Ad legem Iuliam repetundarum
- XXVIII De crimine peculatus
- XXVIII De his qui latrones uel alios criminibus reos occultauerint
- XXX Quibus equorum usus concessus est aut denegatus
- XXXI Ne pastoribus dentur filii nutriendi
- XXXII De Nili aggeribus non corrupendis
- XXXIII De his qui plebem audent contra publicam colligere disciplinam
- XXXIII De famosis libellis
- XXXV De quaestionibus
- XXXVI Vt intra annum criminalis quaestio terminetur

- XXXVII De abolitionibus
- XXXVIII De indulgentiis criminum
- XXXVIII De calumniatoribus
- XXXX De poenis
- XXXXI Ne sine iussu principis certis iudicibus liceat confiscare
- XXXXII De bonis proscriptorum seu damnatorum
- XXXXIII De sententiam passis et restitutis et liberis eorum
- XXXXIII De his qui ad statuas confugiunt
- XXXXV De his qui ad ecclesias confugiunt

LIBER DECIMVS

- I De iure fisci
- II De domibus ad rem priuatam pertinentibus distrahendis uel pratoriis iudicum reseruandis
- III De locatione fundorum iuris emphyteutici et rei publicae et temporum
- III De actoribus et procuratoribus et conductoribus rei priuatae
- V Qui conductores rei priuatae fideiussores exigi non debent
- VI De grege dominico
- VII De Caesarianis
- VIII De bonis uacantibus
- VIII De incorporatione
- X De petitionibus et ultro datis et delatoribus
- XI De his qui se deferunt
- XII Si uagum petatur mancipium
- XIII De petitoribus et desistentibus
- XIII Si petitionis socius sine herede defecerit
- XV De aduocatis fisci
- XVI De fisci debitoribus
- XVII De fide et iure hastae
- XVIII De thesauris
- XVIII De metallis et metallariis
- XX De murilegulis et gynaeceariis et monetariis et bastagariis
- XXI De uestibus holoueris et auratis
- XXII De fabricensibus
- XXIII De classicis
- XXIII De his, qui cum dispensatore contractauerunt
- XXV De priuilegiis domus Augustae
- XXVI De conductoribus et hominibus domus Augustae

LIBER VNDECIMVS

- I De annona et tributis
- II Tributa in ipsis speciebus inferri
- III Sine censu uel reliquis fundum comparari non posse
- III Ne conlatio per logografos celebretur
- V De indictionibus
- VI De superindieto
- VII De exactionibus
- VIII De superexactionibus
- VIII De distrahendis pignoribus, quae tributorum causa tenentur
- X Ne operae a conlatoribus exigantur
- XI Ne damna prouincialibus infligantur
- XII De immunitate concessa
- XIII Si per obreptionem fuerit inpetrata
- XIII De conditis in publicis horreis
- XV De publica comparatione
- XVI De extraordinariis siue sordidis muneribus
- XVII De equorum conlatione
- XVIII Qui a praebitione tironum et equorum excusentur
- XVIII De conlatione fundorum patrimonialium uel emphyteuticorum et rei priuatae
- XX De conlatione donatorum uel reuatarum possessionum
- XXI De conlatione aeris
- XXII Ne conlationis translatio postuletur
- XXIII De protostasia
- XXIII De patrocinis uicorum
- XXV De quadrimenstruis breuibus
- XXVI De discussoribus
- XXVII De alimentis quae inopes parentes de publico petere debent
- XXVIII De indulgentiis debitorum
- XXVIII De relationibus
- XXX De appellationibus et poenis earum et consultationibus
- XXXI De reparationibus appellationum
- XXXII De secundo lapsu
- XXXIII De dilationibus ex consensu
- XXXIII De his qui per metum iudicis non appellauerunt
- XXXV Si pendente appellatione mors interuenerit
- XXXVI Quorum appellationes non recipiantur
- XXXVII Si de momento fuerit appellatum
- XXXVIII De possessione ab eo qui bis prouocauerit transferenda
- XXXVIII De fide testium et instrumentorum

LIBER DVODECIMVS

- I De decurionibus
 II De praebendo salario
 III De praediis et mancipiis curialium sine decreto non alienandis
 IIII De inponenda lucratiuis descriptioe
 V Quemadmodum munera ciuilia indicantur
 VI De susceptoribus praepositis et arcariis
 VII De ponderatoribus et auri inlatione
 VIII De auri publici prosecutoribus
 VIII De his, quae ex publica conlatione inlata sunt, non usurpandis
 X Ne praefectianus exactoris uel curiosi uel horreorum custodis fungatur officio
 XI De curatoribus kalendarii et fideiusso-
 ribus eorum
 XII De legatis et decretis legationum
 XIII De auro coronario
 XIII De irenarchis
 XV De centurionibus
 XVI De mancipibus
 XVII De his, qui numero liberorum uel pau-
 pertate excusationem meruerint
 XVIII Si curialis relicta ciuitate rus habitare
 maluerit
 XVIII De his, qui condicionem propriam re-
 liquerunt

LIBER DECIMVS TERTIVS

- I De lustrali conlatione
 II De argenti pretio, quod thesauris in-
 fertur
 III De medicis et professoribus
 IIII De excusationibus artificum
 V De nauiculariis
 VI De praediis nauiculariorum
 VII De nauibus non excusandis
 VIII Ne quid oneri publico inponatur
 VIII De naufragiis
 X De censu siue adscribtione
 XI De censoribus et peraeuatoribus
 et inspectoribus

LIBER DECIMVS QVARTVS

- I De decuriis urbis Romae
 II De priuilegiis corporatorum urbis Romae
 III De pistoribus et catabolensibus
 IIII De suariis pecuariis et susceptoribus
 uini ceterisque corporatis

- V De mancipibus thermarum urbis et
 subuectione lignorum
 VI De calcis coctoribus urbis Romae et
 Constantinopolitanae
 VII De collegiatis
 VIII De centonariis et dendroforis
 VIII De studiis liberalibus urbis Romae et
 Constantinopolitanae
 X De habitu, quo uti oportet intra urbem
 XI Quibus militantibus ad urbem non
 liceat accedere
 XII De honoratorum uehiculis
 XIII De iure Italico urbis Constantino-
 politanae
 XIII De campo Martio urbis Romae
 XV De canone frumentario urbis Romae
 XVI De frumento urbis Constantino-
 politanae
 XVII De annonis ciuicis et pane gradili
 XVIII De mendicantibus non inualidis
 XVIII De pretio panis Ostiensis
 XX De pretio piscis
 XXI De nautis Tiberinis
 XXII De saccariis portus Romae
 XXIII De patronis horreorum Portuensium
 XXIII De mensis oleariis
 XXV De frumento Carthaginensi
 XXVI De frumento Alexandrino
 XXVII De Alexandrinae plebis primatibus

LIBER DECIMVS QVINTVS

- I De operibus publicis
 II De aquaeductu
 III De itinere muniendo
 IIII De imaginibus imperialibus
 V De spectaculis
 VI De maiuma
 VII De scaenicis
 VIII De lenonibus
 VIII De expensis ludorum
 X De equis curulibus
 XI De uenatione ferarum
 XII De gladiatoribus
 XIII De usu sellarum
 XIII De infirmis his, quae sub tyrannis
 aut barbaris gesta sunt
 XV Quorum usus interdictus est

LIBER DECIMVS SEXTVS

- I De fide catholica
 II De episcopis ecclesiis et clericis

- III De monachis
 IIII De his, qui super religione contendunt
 V De haereticis
 VI Ne sanctum baptismum iteretur
 VII De apostatis
 VIII De Iudaeis caelicolis et Samaritanis
 VIII Ne Christianum mancipium Iudaeus ha-
 beat
 X De paganis sacrificiis et templis
 XI De religione

DE THEODOSIANI CODICIS AVCTORITATE

¹⁾ IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. FLORENTIO PPO. ORIENTIS. Saepe nostra
 clementia dubitauit, quae causa faceret, ut tantis propositis praemiis, quibus artes et studia
 nutriuntur, tam pauci rarique extiterint, qui plene iuris ciuilis scientia ditarentur et in tanto
 lucubrationum tristi pallore uix unus aut alter receperit soliditatem perfectae doctrinae. Quod
 ne a quoquam ulterius sedula ambiguitate tractetur, si copia immensa librorum, si actionum
 diuersitas difficultasque causarum animis nostris occurrat, si denique moles constitutionum
 diualium, quae uelut sub crassa demersae caligine obscuritatis uallo sui notitiam humanis
 ingeniis interclusit, uerum egimus negotium temporis nostri et discussis tenebris compendio
 breuitatis lumen legibus dedimus, electis uiris nobilibus exploratae fidei, famosae doctrinae,
 quibus delegata causa ciuilibus officii, purgata interpretatione, retro principum scita uulgauimus,
 ne iurisperitorum ulterius seueritate mentis dissimulata inscientia uelut ab ipsis adytis ex-
 spectarentur formidanda responsa, cum liquido pateat, quo pondere donatio deferatur, qua
 actione petatur hereditas, quibus uerbis stipulatio colligatur, ut certum uel incertum debitum
 sit exigendum. Quae singula prudentium detecta uigiliis in apertum lucemque deducta sunt
 2 nominis nostri radiante splendore. Nec paruam pretium sibi hoc suspicentur esse delatum,
 quibus diuina sensa pectoris nostri mandauimus. Etenim si recte mentis acie futura prospici-
 3 mus, ad posteros usque deuenient laboris nostri consortio. Quamobrem detersa nube uolu-
 minum, in quibus multorum nihil explicantium aetates adtritae sunt, compendiosam diualium
 constitutionum scientiam ex diu Constantini temporibus roboramus, nulli post. kal. Ian. con-
 cessa licentia ad forum et cotidianas aduocationes ius principale deferre uel litis instrumenta
 componere, nisi ex his uidelicet libris, qui in nostri nominis uocabulum transierunt et sacris
 habentur in scriniis. Quamquam nulli retro principum aeternitas sua detracta est, nullius
 latoris occidit nomen: immo lucis gratia mutati claritudine consultorum augusta nobiscum
 societate iunguntur. Manet igitur manebitque perpetuo elimata gloria conditorum nec in
 4 nostrum titulum demigrabit nisi lux sola breuitatis. Et quamuis nostris auspiciis totius operis
 instauratio deberetur, adtamen magis imperatorum magisque credidimus gloriosum, si fugata

¹⁾ Haec constitutio tam hoc loco legitur in Breuiarii libris AO Basileensi C III, 1, in
 quibus ex Theodosiano integro restituta est, quam in fronte collectionis Nouellarum Theodosii.
 Praeter libros AO librum Ottobonianum (hodie Vatic. lat. 7277, qui plenam Nouellarum
 collectionem continet (incipit 2 tautit quae), et Nouellarum Breuiarii libros NMGE adhibui,
 singularia librorum menda fere omisi.

2 fecerit NE 3 rarique] AO, raroque
 Ott. NMGE plene] AO, plenae G, pleno
 Ott. ME, plenio N scientia] Ott. AOM^m,
 sententia NGE tanto] OGE, tantum Ott. N,
 tam A 5 ne a quoquam] AO, nec a quam-
 quam N, nequaquam Ott. MGE 7 sub crassa
 demersae caligine (-ni Ott.) obscuritatis (-tes
 Ott.) uallo Ott. N, sub crasso dimersae caliginis
 et obscuritatis uallo O, sub grassa dimersae
 caligini obscuritatis A, sub crassa (subpressa
 GEV), demersae (dimerserit G) caliginis (-nes

GE) obscuritatis (-te G) uallo MGE huma-
 netatis Ott. 10 scita] Ott. AO, scientia NM,
 sententiam G, statuto E inscientia] AO,
 scientia Ott. NME scientiam G 17 consor-
 tia AO, consortium G nube] nunc Ott. 19
 nulli] Ott. NE, nulli itaque AO, nihil MG
 23 gratia] Ott. ON, gratiam AMGE 24 demi-
 petuo] in perpetuum A perpetuum O demi-
 grabit] AO, demigravit Ott. NMGE 26 im-
 peratorum Ott. MGVE

inuidia perennitatis iure memoria remaneret auctorum: nobis ad fructum bonae conscientiae
 5 satis abundeque sufficet reuelatis legibus inuenta maiorum obscuritatis iniuria uindicasse. His
 adicimus nullam constitutionem in posterum uelut latam in partibus Occidentis alioque in loco
 ab inuictissimo principe filio nostrae clementiae p(er)p(etuo) Augusto Valentiniano posse pro-
 ferri uel uim legis aliquam obtinere, nisi hoc idem diuina pragmatica nostris mentibus inti-
 6 metur. Quod obseruari necesse est in his etiam, quae per Orientem nobis auctoribus pro-
 mulgantur: falsitatis nota damnandis, quae ex tempore definito Theodosiano non referuntur
 in codice, exceptis his, quae habentur apud militum sancta principia, uel de titulis publicis
 7 expensarum aliarumque rerum gratia, quae in regestis diuersorum officiorum relata sunt. Lon-
 gum est memorare, quid in huius consummationem negotii contulerit uigiliis suis Antiochus 10
 cuncta sublimis ex praefecto et consule, quid Maximinus uir inlustris ex quaestore nostri palatii,
 eminens omni genere litterarum, quid Martyrius uir inlustris comes et quaestor, nostrae cle-
 mentiae fidus interpres, quid etiam Sperantius Apollodorus Theodorus uiri spectabiles, comites
 nostri sacri consistorii, quid Epigenes uir s(pectabilis) comes et mag(ister) memoriae, quid
 Procopius uir s(pectabilis) comes et magister libellorum, iure omnibus ueteribus comparandi. 15
 8 Quod restat, Florenti p(arens) k(arissime) a(tque) a(mantissime), inlustris et magnifica aucto-
 ritas tua, cui amicum, cui familiare est placere principibus, edictis prop(ositis) in omnium
 populorum, in omnium prouinciarum notitiam scita maiestatis Augustae nostrae faciat per-
 uenire. DAT. XV KAL. MART. CONSTANTINOPOLI D. N. THEODOSIO A. XVI CONS. ET QVI FVERIT
 NVNTIATVS. 20

INTERPRETATIO. Haec lex dicit, ut Theodosiani codicis auctoritas omni firmitate
 subsistat.

Ott. (desinit 3 loco) AONMGE

2 satis] AO, sciat Ott., om. NMGE
 abundique Ott. N sufficiat Ott., sufficit E,
 sufficeret G 3 alioque] alio uel NMG, alio-
 rumue A 5 intimetur] E, intimentur AO
 NMG 10 consummatione ANE, memora-
 tione G 13 superantius 1, 1, 6 § 3 14 epi-
 genes] M, epiginis N, epineges O, epeneges A,
 ephygenis G, epigenus M*, epigenus E
 19 xv] AG, xvi ONM*, vi E et q. f. n. E,
 om. AONMG

THEODOSIANI

LIBER PRIMVS

I. DE CONSTITVTIONIBVS PRINCIPVM ET EDICTIS¹⁾

1 ²⁾IMP. CONSTANTINVS A. AD LVSTANOS. Si qua posthac edicta siue constitutiones³⁾ sine
 die et consule fuerint deprehensae, auctoritate careant. DAT. VII KAL. AVG. SABARIAE PRO- 5
 BIANO ET IULIANO CONSS. a. 322

INTERPRETATIO. Quaecumque leges sine die et consule fuerint prolatae, non ualeant.

1^a [IMPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. . . . .]

2 ⁴⁾IDEM AAA. FLAVIANO PPO. ILLYRICI ET ITALIAE. Perpensas serenitatis nostrae longa
 deliberatione constitutiones nec ignorare quemquam nec dissimulare permittimus. DAT. VI 10
 KAL. IVN. VINCENTIAE TATIANO ET SYMMACHO VV. CC. CONSS. a. 391

INTERPRETATIO. Leges nescire nulli liceat aut quae sunt statuta contemnere.

3 ⁵⁾IDEM AAA. AVRELIANO PV. Omnia constituta non praeteritis calumniam faciunt, sed
 futuris regulam ponunt. DAT. III KAL. MART. CONSTANTINOPOLI DN. THEODOSIO A. III ET
 ABVDANTIO VC. CONSS. a. 393

INTERPRETATIO. Omnes leges non ea quae anteriore tempore acta sunt damnant, sed 16
 in futurum obseruanda constituunt.

4 IDEM AAA. VICTORIO PROCONSVLI ASIAE. Generale praeceptum beneficio speciali ante-
 ferendum est. DAT. XI KAL. SEPT. CONSTANTINOPOLI THEODOSIO A. III ET ABVDANTIO VC.
 CONSS. a. 393

INTERPRETATIO. Legem, quae omnes communiter tenet, unius persona uel una causa 21
 non uacuet.

4^a ⁶⁾IMPP. THEODOSIANVS ET VALENTINIANVS AA. AD SENATVM. Quae ex relationibus uel
 suggestionibus iudicantium per consultationem in commune florentissimorum sacri nostri pa-

ad c. 1—4 Br. (NMG): ad c. 5 A (in gestis senatus p. 2) c. 4^a supplet Iust.
 1, 14, 2

¹⁾ cf. Iust. 1, 14 ²⁾ Iust. 1, 23, 4 ³⁾ si qua beneficia Iust. ⁴⁾ Iust. 1, 18, 12:
 iunge 3, 1, 6 ⁵⁾ iunge 1, 28, 4. 6, 3, 1. 6, 4, 26. 12, 1, 130—132. 14, 17, 11? 15, 1, 29. 30
⁶⁾ iunge c. 4^b et 1, 2, 13

1 theodosiani] sic in exitu librorum T Iust. hiliarici N, illiricae MG perpen-
 (lib. III) V (lib. IX—XII. XV), theodosiani con- sus G^a, perpensa MG^b serenitates N^a
 stitutionum T (lib. XVI): Breviarii codices 10 constitutionis M d. III k. iul. Iust.
 uulgo theodosiani omittunt 4 imp. om. G^a (Hal. PL) 11 tatiano] asiano G et sym-
 lusitanus N^a?, lusitanum N^b, lusianus G macho] cho G^a uu. cc.] uu. ccs. M², om.
 posthaec G 5 robiano G 6 et iuliano NG, incertus M¹ 13 aaa.] a. MG aurili-
 om. M 7 delatae M 8 inscriptio deper- ano MG po. G 14 inponunt NG III] N,
 ditae constitutionis ex sequenti inscriptione IIII MG dn.] domino NM, domno G
 (idem aaa.) restituta est 9 idem aaa.] 15 uc.] M, uu. cc. NG 18 aaa.] a. M, aug.
 idem a. M, impp. ual. (ual. et G cum N post asiae uicturio NM 19 III om. G
 Iust. (PL)) theod. et arc. aa. NG cum uc.] G, uu. cc. N, om. M

